

Területi Statisztika

Közzététel: 2024. november 27.

A tanulmány címe:

A magyarországi belföldi vándorlás néhány területi jellemzője, 1990–2022

Szerző:

Pénzes János

<https://doi.org/10.15196/TS640604>

Az alábbi feltételek érvényesek minden, a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) Területi Statisztika c. folyóiratában (a továbbiakban: Folyóirat) megjelenő tanulmányra. Felhasználó a tanulmány, vagy annak részei felhasználásával egyidejűleg tudomásul veszi a jelen dokumentumban foglalt felhasználási feltételeket, és azokat magára nézve kötelezőnek fogadja el. Tudomásul veszi, hogy a jelen feltételek megszegéséből eredő valamennyi kárért felelősséggel tartozik.

- 1) A jogszabályi tartalom kivételével a tanulmányok a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) szerint szerzői műnek minősülnek. A szerzői jog jogosultja a KSH.
- 2) A KSH földrajzi és időbeli korlátozás nélküli, nem kizárólagos, nem átadható, térítésmentes felhasználási jogot biztosít a Felhasználó részére a tanulmány vonatkozásában.
- 3) A felhasználási jog keretében a Felhasználó jogosult a tanulmány:
  - a) oktatási és kutatási célú felhasználására (nyilvánosságra hozatalára és továbbítására a 4. pontban foglalt kivétellel) a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
  - b) tartalmáról összefoglaló készítésére az írott és az elektronikus médiában a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
  - c) részletének idézésére – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző(k) megnevezésével.
- 4) A Felhasználó nem jogosult a tanulmány továbbértékesítésére, hasznoszerzési célú felhasználására. Ez a korlátozás nem érinti a tanulmány felhasználásával előállított, de az Szt. szerint önálló szerzői műnek minősülő mű ilyen célú felhasználását.
- 5) A tanulmány átdolgozása, újra publikálása tilos.
- 6) A 3. a)–c.) pontban foglaltak alapján a Folyóiratot és a szerző(ke)t az alábbiak szerint kell feltüntetni:

„Forrás: Területi Statisztika c. folyóirat 64. évfolyam 6. számában megjelent, Pénzes János által írt, A magyarországi belföldi vándorlás néhány területi jellemzője, 1990–2022 c. tanulmány”

- 7) A Folyóiratban megjelenő tanulmányok kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem esnek szükségképpen egybe a KSH, vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.

A magyarországi belföldi vándorlás néhány területi jellemzője, 1990–2022

Some spatial characteristics of the Hungarian internal migration, 1990–2022

Pénzes, János

Debreceni Egyetem
TTK Társadalomföldrajzi és
Területfejlesztési Tanszék
E-mail:
penzes.janos@science.unideb.hu

A tanulmány a magyarországi belső vándorlás folyamatait rendszerváltástól napjainkig a következő három szakaszra osztja: 1) az 1990-es években kibontakozó, majd a 2000-es évek közepére visszaszoruló szuburbanizáció; 2) a 2000-es évek közepétől egy évtizedig ismét a városok felé billenő vándorlási egyenleg; 3) a 2010-es évek közepétől a községek vándorlási nyereségének újra meghatározóvá válása.

Budapest a 2. szakaszban ismét vándorlási célterületté vált, míg agglomerációjának – változó kiterjedéssel – népessége az országon belül fokozatosan növelte arányát. A vizsgált időszakban több nagyvárostérség is jelentős vándorlási nyereséget mutatott (elsősorban Északnyugat-Dunántúlon), míg Észak-Magyarország ipari válság sújtotta vármegyeszékhelyeit még térségi szinten is elvándorlás jellemezte. Különösen az északkeleti határ menti periferián jelentek meg a szinte folyamatos vándorlási veszteséggel küzdő településcsoportok. A jóléti szuburbanizáció mellett ugyanakkor számos településen a szegények anyagi-megélhetési okokra visszavezethető vándorlása jelentkezett. A vándorlási folyamatokra mind a 2008–2009. évi gazdasági világválság, mind a Covid19-világjárvány, mind a kormányzati család- és otthonteremtési politika kihatott.

A jövedelemmel kifejezett fejlettség és a belső vándorlási egyenleg közötti kapcsolat egyrészt esetleges, másrészt időben változó és nem is egyértelmű. A jövedelemszint szerinti csoportosítást követően a legelmaradottabb települések körében az elvándorlás tűnik gyakoribb-
nak, de a fejlettebb településcsoportok vándorlási nyeresége jelentősen ingadozó. Az első, szuburbanizációs időszakban a vándorlási

Kulcsszavak:
belső vándorlás,
demográfia,
szuburbanizáció,
térszerkezet,
területi autokorreláció

egyenleg különbségei csökkentek, azonban a fejlettségi szinteknek megfelelően kinyílt az olló mind a válság idején, mind pedig az elmúlt évtizedben ismét kibontakozó második szuburbanizáció során.

Current investigation analyses the processes of internal migration in Hungary following the regime change, which is divided into three stages: 1) the period of suburbanization that developed in the 1990s and then receded in the mid-2000s; 2) for a decade from the mid-2000s, the balance of migration tipped towards the towns again; (3) from the mid-2010s, the migration gain of villages has become decisive. Budapest became again a destination for migration in the second stage, while the population its agglomeration – with varying extent – gradually increased its proportion within the country. In the examined periods, several urban areas represented significant migration surplus (mainly in Northwestern Transdanubia), while the county seats of Northern Hungary, hit by the industrial crisis, were characterized by emigration even at the level of their catchment areas. Settlement groups struggling with almost continuous migration losses appeared especially on the periphery along the northeastern border. In addition to ‘welfare’ suburbanization, however, many settlements also experienced the migration of poor people induced by financial problems of population. Migration processes were affected by the 2008–2009 crisis, the Covid-19 pandemic, and the government's family and housing policy. The relationship between the level of development expressed in terms of income and the internal migration balance is on the one hand contingent, on the other hand changing over time and not clear. After the grouping of settlements according to their income level, emigration seems to be more frequent among the most backward settlements, but the migration gains of the more developed settlement groups are significantly fluctuating. During the first

Keywords: suburbanization period, differences in the demography, migration balance decreased, however, according to the levels of development, the gap opened both during the crisis and during the second suburbanization that unfolded again in the last decade.

Beküldve: 2024. július 12.

Elfogadva: 2024. augusztus 26.

Bevezetés

A területi fejlettség és a népesség belső vándorlása összefügg egymással, mert a vándorlásban részt vevők számára kiemelt vonzerő a létbiztonság magasabb szintje, a feltételezett kedvezőbb életkörülmények és jobb anyagi feltételek (Ekéné Zamárdi–Dövényi 2010). A vándorlást kiváltó okokat a hagyományos közgazdasági modellek jórészt a jövedelmi különbségekkel, valamint munkaerőpiaci tényezőkkel magyarázzák (Bálint–Obádovics 2019). A mobilitás nem csak humántőke-transzfert jelent, hanem a tudás- és az anyagi tőke áramlása is összekapcsolódik vele (Williams 2009).

A világgazdaság centrum- és perifériatérsegei közötti vándorlás irányai határozottan kirajzolódnak, ugyanakkor a vándorlás fejlődési folyamatokra gyakorolt hatásai nem egyértelműek. Egyrészt az Európai Unió (EU) belüli kelet–nyugati munkaerő-áramlás egyszerre okoz polarizációt és periferezálódást (utóbbi a kibocsátó térségekben), másrészt, a külföldön dolgozók által hazautalt, illetve otthon elköltött keresetei és esetleges hazatérésük is a területi kiegyenlítődés irányába hatnak (Nadler et al. 2016, Maleszyk 2021).

A területi fejlettség és a vándorlás közötti összefüggés leggyakrabban abban nyilvánul meg, hogy a fejlett térségek a vándorlás célterületei, míg az elmaradott zónák a kibocsátók. Ezen a feltételezésen alapul, hogy a hazai kedvezményezett térségek és települések lehatárolásaiban az indikátorok között figyelembe veszik a vándorlási egyenleget is (Nagy 2011, Péntes 2015, Egri 2024). Ezt a megfontolást az indokolja, hogy a legelmaradottabb településcsoportok esetében jelentős vándorlási veszteség, míg a fejlett területeken vándorlási nyereség mutatható ki (Péntes et al. 2015, Bálint–Obádovics 2019). Ugyanakkor akár történeti léptékben nézve (Szilágyi 2018), akár csak az elmúlt évtizedeket tekintve (Péntes et al. 2024) is számos kivételt lehet találni arra, hogy fejlett települések népességkibocsátók és az elmaradott térségek válnak vándorlási célterületté, amelyet tovább árnyalhat az a tény, hogy mindennek háttérében az alacsonyabb státusú lakosság területi szegregálódása, kiszorulása is állhat (Ladányi–Szelényi 1997, Ekéné Zamárdi 2005, Dövényi et al. 2021, Bajmócy–Jakus 2023). Tehát a vándorlási nyereségből nem lehet egyértelműen következtetni a területi fejlettségre, vagy fejlődésre.

Dövényi et al. (2021) hazánk és a Kárpát-Pannon térség vándorlásának bemutatásával szemben jelen tanulmány más szempontokból vizsgálja a belföldi vándorlás

területi jellemvonásait – kiemelve többek között a vándorlási egyenleg és a települési fejlettség kérdéskörét, azonban területi korlátok miatt a nemzetközi vándorlástól eltekintve.

Hazai belső vándorlás a rendszerváltás előtt

A hazai belső vándorlás trendjei és célterületei jelentős változásokon mentek keresztül. A második világháború után, a szocializmus évtizedeiben a vidékről városba vándorlás volt meghatározó. Budapestet a 20. század első felében kiemelkedő vándorlási nyereség jellemezte (Beluszky 1999), ami 1960 után csökkenni kezdett. A nagyobb városok (beleértve a vármegyeszékhelyeket is) fejlesztése és az ún. szocialista városok erőltetett iparosítása miatt a falvak – elsősorban fiatal és szakképzett – lakossága elvándorolt, és emiatt kiugró népességfogyással szembesültek (Dövényi 2007, 2009). A rurális térségekben ugyanakkor taszító tényezőt jelentett a mezőgazdasági kollektivizálás következtében jelentős mértékben csökkenő helyi foglalkoztatás. Ezeket a feszültségeket mérsékelte az 1960-as évektől a növekvő mértékű ideiglenes és állandó vándorlás, illetve a vidékről a városokba ingázás (Erdősi 1985, Hajdú–T. Mérey 1985). E folyamatok halmozódásával nagy különbség alakult ki a vidéki és városi térségek vándorlási mintája között (előbbieket vesztes, utóbbiak pedig nyertes területek a vándorlási egyenleg tekintetében) (Molnár–Pénzes 2008). A nagyvárosok 1970-es években kiugró vándorlási nyeresége az 1980-as évek végére elapadt (Trócsányi et al. 2024).

A központosított tervgazdaságról a liberalizált piacgazdaságra való politikai és gazdasági átmenetet követően a vándorlás is teljesen átalakult az előző évtizedekhez képest. Az alapvető változások után néhány éven belül a vándorlás jellege is megváltozott.

Az államilag erősen ellenőrzött lakás- és építőipar összeomlása után a szuburbanizáció az egyik legmeghatározóbb társadalmi-gazdasági folyamattá vált Kelet-Közép-Európa országaiban (Stanilov–Sýkora 2014, Lennert 2017, Havryliuk et al. 2021). A nagyvárosokban a megemelkedő megélhetési költségek, a nagyobb létbizonytalanság és a környezet rosszabb állapota is taszító tényezőként jelentkezett, amely városokból való jelentős elvándorlással járt (Kovács 2010). A rendszerváltás(ok) után az új lakásépítések száma nagymértékben visszaesett, az ingatlanárak különösen a válság sújtotta térségekben zuhantak, amely jelentősen korlátozta az onnan való elköltözést. Ugyanakkor az önkormányzatibérlakás-állomány csökkent az ingatlanok értékesítése miatt (Illés 2000), amely mellett a lakhatási lehetőségek is tovább szűkültek (a munkásszállók bezárásával) (Ladányi–Szelényi 1997).

Ez az egy évtizedes időszak volt a szuburbanizáció kiemelkedő időszaka Magyarországon (Bajmócy–Jakus 2023). A szuburbanizáció a városban élő lakosság jelentős térszerkezeti átalakulása – relatív dekoncentrációja –, amely széles körű és átfogó következményekkel jár (Enyedi 2011, Bajmócy 2014). Ezek egy része a jelenség tömeges és viszonylag gyors lefutása miatt környezeti és infrastrukturális problémák formájában jelentkezett, amelyek a klímaváltozás és a fenntartható fejlődés tükrében

várhatóan a közeljövő egyik legnagyobb kihívását jelenthetik majd (Kovács et al. 2019, Lennert 2019, Kovács et al. 2022, Hardi et al. 2020).

A poszt szocialista szuburbanizáció részben eltérést mutat a kapitalista országokban lezajlott folyamatokhoz képest, mivel az érintett népesség társadalmi összetétele heterogénebb. A nagyvárosból kiköltöző (illetve annak közigazgatási határain belül letelepedő) lakosok nagy változatosságot mutatnak a korösszetételt, a társadalmi státust, családi állapotot, vagy akár az etnicitást tekintve (Beluszky–Timár 1992, Timár–Váradi 2001, Hirt 2007, Brunn et al. 2018, Kristóf 2018, Jóvér 2023).

A szuburbanizáció kiemelkedő szakasza azonban a 2000-es évek közepére lecsendesült, majd a 2008–2009. évi gazdasági világválság következményeként a vidéki nagyvárosok térségében le is állt, Budapest környékén pedig ugyan veszített lendületéből, de szinte folyamatos maradt (Bajmócy–Jakus 2023). A 2010-es évek végén azonban újabb szakasz körvonalazódik, mivel több paraméter is változást jelzett (Nagy 2023). A folyamatok egy része azonban kevésbé látványosan zajlott a nagyvárosok közigazgatási területén belül (Bajmócy 2014, Vasárus 2022, Péntes et al. 2023).

Jelen tanulmányban a belső vándorlás települési részletességű adatai alapján tesztünk kísérletet az 1990 óta megfigyelhető folyamatok bemutatására, valamint – a szakirodalomban – néhány részben, vagy kevésbé feltárt szempont áttekintésére.

Adatbázis és módszerek

A tanulmány a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) T-STAR adatbázisában és az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszerben (TeIR) közzétett éves településsoros állandó és ideiglenes belföldi vándorlási adatokon alapul. A mérőszám adataiban előfordulhatnak torzulások, mivel a költözések esetében nem feltétlenül jelentik be a lakcímváltozást, illetve tényleges népességmozgás híján is regisztrálhatnak vándorlást. A kisebb, speciális helyzetű települések esetében további jelentős anomália is kimutatható (például idősothtonok miatti jelentős odavándorlás következtében).

A vándorlási egyenleg lakosságszámra vetítésével a területi egységek összehasonlíthatóvá válnak, de ez a mutató elfedi a népességmozgás valódi mértékét (az oda- és elvándorlók számát), így jelen vizsgálat erre a kérdésre csak korlátozottan tér ki. Ezek az adatok nem tartalmazzák a nemzetközi vándorlást sem, annak ellenére, hogy a teljesség igénye indokolná annak figyelembevételét is (jelen tanulmány kénytelen mellőzni ezt a kérdést is).

A települési részletességű oda- és elvándorlási adatok segítségével számítottuk ki – az adott év közigazgatási besorolásának megfelelően – a város-falu vándorlási egyenleget.

Az agglomerációk, agglomerálódó térségek és településegységek lehatárolása során az aktuális változatot vettük figyelembe (Tóth 2024), annak érdekében, hogy feltárjuk a nagyvárosok térségének vándorlási jellemzőit, vagyis a szuburbanizáció legfontosabb zónáinak folyamatait.

A relatív vándorlási egyenleg értékei alapján kevésbé rajzolódnak ki az országon belül a jelentős elvándorlással, illetve odavándorlással jellemezhető térségei, település-csoportjai. Ezért a területi autokorrelációs vizsgálat lokális változatának (local indicators of spatial autocorrelation – LISA) klasztereit alkalmaztuk a településcsoportok elkülönítésére (a számításokat a GeoDa szoftver 1.22-es verziójával készítettük, a módszer leírását lásd például Tóth 2003, Tóth–Nagy 2013, Egri 2017). A számítás során vezérszomszédságot vettünk figyelembe, és a vizsgált periódusok legjellemzőbb klasztereinek megfelelően csoportosítottuk a településeket. Az adott időszakon belül a többségében LL és LH (alacsony-alacsony és alacsony-magas) klaszterbe sorolt településeket, valamint a HH és HL (magas-magas és magas-alacsony) klaszterbe sorolt településeket együtt vettük figyelembe. Így elkülönítettük:

- a meghatározó – azaz az időszak nagyobb részében, az évek többségében szignifikáns HH/HL, valamint LL/LH klaszter típusba sorolt és egyértelmű értéket mutató településeket (csak egyik klaszter típus jelent meg);
- a jellemző – azaz az időszak kisebb részében szignifikáns HH/HL, valamint LL/LH klaszter és egyértelmű értéket mutató településeket (csak egyik klaszter típus jelent meg);
- az inkább HH/HL, valamint LL/LH klaszterbe sorolt településeket, ahol mindkét típusú klaszterbe sorolás megjelent, de valamelyik klaszter típus többször szerepelt;
- a változó klaszter típusba sorolt településeket, ahol mindkét klaszter típus azonos számban jelent meg a nem szignifikáns kategorizálás mellett.

A fejlettséget-elmaradottságot hosszú időtávban több módszer segítségével is lehetne vizsgálni különböző komplex mérőszámok alkalmazásával (például Pénzes 2015, 2020, Egri 2024). Jelen tanulmányban azonban a területi társadalmi fejlettség kifejezésére egyik leggyakrabban használt mutatót, az egy állandó lakosra jutó személyijövedelemadó- (szja-) alapot képező jövedelmet (másnéven adóköteles jövedelmet) alkalmazzuk. Ez több hazai vizsgálat kiindulópontja volt a fejlettségi térszerkezet és a területi egyenlőtlenségek feltárása során (Kovács 1993, Nemes Nagy 1998, Nemes Nagy–Németh 2005, Kiss 2007, Pénzes 2013, Vida 2022, Egri 2023). Számos problémája közül a csökkenő magyarázó erőt érdemes megemlíteni, amely egyrészt azzal függ össze, hogy a lakossági jövedelmek nagyobb része (legálisan) nincsen bevonva az szja hatálya alá, másrészt pedig azzal, hogy a külföldön megkeresett és adózott jövedelmek is hiányoznak a hazai statisztikákból (ez pedig torzítja a nagy arányú külföldi munkavégzésben érintett települések értékeit) (Kiss 2007, Pénzes 2013, Egri 2023). Azonban mindenképpen fontos érv mellette az 1988 óta települési részletességben elérhető konzekvens adatsor, amely számos társadalmi-gazdasági indikátorral szoros statisztikai kapcsolatban van. A jelen vizsgálatban a települések egy főre jutó adóköteles jövedelmét rangsoroltuk, és decilisekbe osztva számoltuk ki az egyes csoportokba tartozó települések (az 1990-es évek elején 306 település tartozott egy decilishez, mely az időszak végére 315-re gyarapodott) átlagos vándorlási egyenlegeit.

A számítás során minden évben az adott jövedelmi rangsornak megfelelő településeket vizsgáltuk, tehát minden évben változó csoporttal számoltunk.

Eredmények

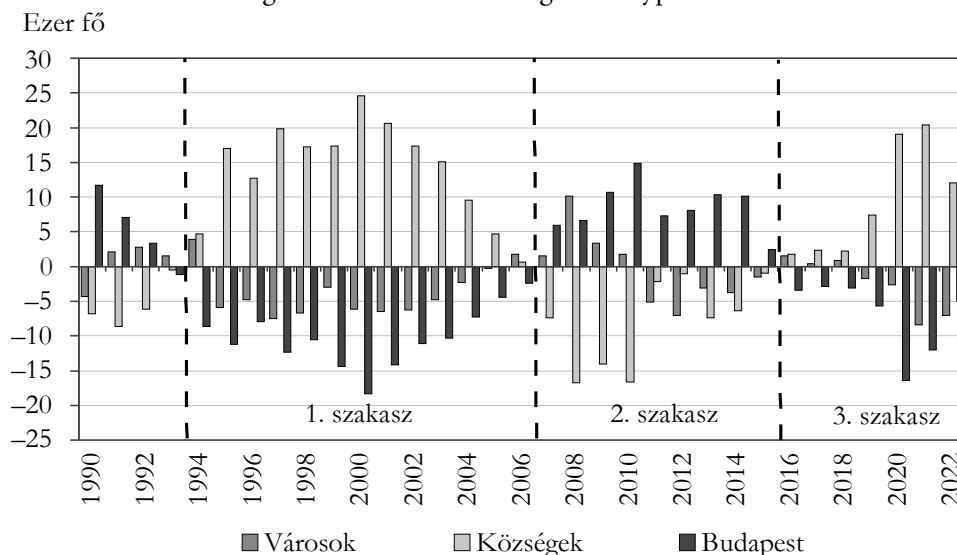
A belföldi vándorlás a településállományon belül

A rendszerváltást követően megfordultak a főbb településkategóriák vándorlási egyenlegei (1. ábra). A falvak vándorlási nyereséget szereztek, míg az elvándorlás Budapest esetében meghaladta a bevándorlást, ugyanakkor az ideiglenes és a tartós vándorlás nyers mutatója csökkent (Dövényi 2009). Az 1990-es évtized első éveinek átmeneti időszaka után a községek, a városok és Budapest belső vándorlási egyenlege a 2000-es évek közepén is jelentősen változott, a főváros és néhány évig a városok is vándorlási célterületté váltak (1. ábra), míg a községek egyértelműen – ismét – elvándorlással szembesültek. A folyamat már a 2008–2009. évi gazdasági világválság előtt megindult, de mélypontját a válság alatt érte el (Dövényi et al. 2021). 2016-tól kezdve ismét trendváltás jellemezte, amely eleinte szerény, majd egyre gyorsabban növekvő községi vándorlási nyereségben, egyúttal csökkenő budapesti és városi értékekben jelentkezett.

1. ábra

A belső vándorlási egyenleg alakulása településtípusok szerint

Internal migration balance according to the types of settlement

Forrás: [1] és [2] adatai alapján saját szerkesztés.

A településtípusok belföldi vándorlási egyenlegei alapján – a rendszerváltás utáni néhány átmeneti évtől eltekintve – három szakasz különíthető el. Az 1994 és 2006

közötti 1. szakasz a szuburbanizáció fő időszaka, a 2. szakasz 2007 és 2015 között, a 3. szakasz pedig az ezt követő időszakban azonosítható. A szakaszok között akár átmeneti időszak is elkülöníthető lenne, de az egyszerűség érdekében a trendfordulót jelöltük szakaszhatárként.

A hazai vándorlás elemzése során többféle szakaszolást is alkalmaztak, legutóbb Bajmócy–Jakus (2023) tanulmányukban kifejezetten a szuburbanizáció vizsgálata kapcsán azonosítottak időszakokat. A két időbeli szakaszolás nem teljesen esik egybe, azonban a 2016-ban kezdődő új időszakot mindkét felosztást kijelöli.

A három szakaszhoz megfelelően értékelt relatív vándorlási egyenleg térbeli mintázata is jelzi a sajátos különbségeket. Az 1. szakaszban – azaz 1994 és 2006 között – élesen rajzolódik ki a nagyvárosokat jellemző elvándorlás, amelynek átlagos mértéke Salgótarján, Miskolc és Budapest esetében emelkedik ki. E városokat nem csak a szuburbanizáció jellemzi, hanem az ipari válság okozta vándorlási veszteség a teljes térségüket (azaz a Miskolci agglomerációt és a Salgótarjáni településegységet) is érinti. Rajtuk kívül a Nagykanizsai településegységet is az elvándorlással sújtott térségekhez lehet sorolni (Függelék F1. ábra, F1. táblázat). Ennek ellenére a LISA klaszterek alapján nem rajzolódik ki egyértelműen ez a trend (Függelék F2. ábra). Az ellentmondást az oldja fel, hogy a területi autokorreláción alapuló kategorizálás (részletes magyarázata a módszertani leírásban szerepel) elsősorban a tendenciák időbeli stabilitását tudja jelezni – így a szerény mértékben, de folyamatosan csökkenő vándorlási egyenlegű települések és csoportok meg tudnak jelenni az LL/LH kategóriákban (emiat különül el jelentősen Székesfehérvár). Emellett például néhány Miskolc környéki település egyértelműen nyertese a vándorlási folyamatoknak (például Kistokaj, Nyékládháza), így nem mutatható ki területileg összefüggő elvándorlás, amely különülne klaszterben.

A nagyvárosok körüli településeken ebben a szakaszban meghatározó a vándorlási nyereség, amelynek elsődleges forrása a központból kiköltöző népesség, ugyanakkor néhány térség egyértelműen kap utánpótlást más irányokból is (a Budapesti agglomeráción túl például Győr, Sopron, Székesfehérvár környéke, de nem nagyvárosi településegységeként a Balaton térsége is), így lehet pozitív térségi szinten is a vándorlási egyenlegük. A szuburbanizálódó települések köre is megmutatkozik több nagyváros környezetében, magától értetődően Budapest térségében, valamint kiemelkedően Győr, Pécs, Székesfehérvár és Veszprém esetében.

Az erőteljes elvándorlással sújtott települések köre néhány térségben azonosítható (például Csereháton, Hajdú-Bihar vármegye déli részén, Békés vármegye északi részén, valamint több egykori bányászati és nehézipari körzetben (Ózd, Sásd, Komló térségében). Ugyanakkor a szétszórt mintázat azt is jelzi, hogy mozaikszerűen vándorlási céltelepülések is megjelentek az elmaradott térségekben is, erősítve azt a tényt, hogy nemcsak jóléti vándorlás, hanem a szegény népesség vándorlása is alakította ezt az időszakot (Ladányi–Szelényi 1997, Ekéné Zamárdi 2005, Dövényi et al. 2021).

A 2. szakaszban Budapest népességvesztése vándorlási pozitívumba fordult, de az agglomeráció is jelentős vándorlási nyereséggel rendelkezett. Az északnyugati határszél nagyobb városai (Győr, Sopron, Szombathely) és térségeik is jellemzően vándorlási célterületet jelentettek, ahogyan Székesfehérvár, valamint környezete is vándorlási

nyereséggel rendelkezett. A többi vármegyeszékhely és térsége – Zalaegerszeg és Pécs kivételével – nem jelent meg kiemelkedő szuburbanizációs zónaként (Bajmócy–Györki 2012). Érdemes megemlíteni jelen vizsgálat egyik módszertani korlátját is, mivel a Dunántúl északnyugati térségében – például Rajka esetében – jelentős belföldi elvándorlás mutatható ki, azonban az azt lényegesen meghaladó nemzetközi vándorlási nyereség már nem (Balizs–Bajmócy 2019).

Az elmaradottabb határtérségekben nem összefüggő zónákként jelentek meg az elvándorlással sújtott településcsoportok (Függelék F3–4. ábra). Feltűnő, hogy a kelet alföldi vármegyék településeinek nagy részét elvándorlás jellemezte ebben az időszakban. A folyamatokat ebben az időszakban nagyban meghatározta a 2008–2009-ben kibontakozó gazdasági világválság, amely a lakáspiacot megrendítette, bár ennek területi hatásai eltérő mértékűek voltak. A belföldi vándorlásra is határozottan kiható ingatlanpiaci folyamatok a 2010-es évek közepére normalizálódtak (Nagy 2023).

A 3. szakaszban, 2016 és 2022 között több – a vándorlást is jelentős mértékben befolyásoló – esemény is említhető. Ezek közül elsőként a kormányzati család- és otthonteremtési politika részeként 2015-ben elindított családi otthonteremtési kedvezmény (csok), majd a falusi csok adott lendületet a belföldi vándorlásnak. A főváros vándorlási egyenlege ismét negatív tartományba fordult, azonban a Budapesti agglomeráció számos települése és a Nyugat-Dunántúl nagyvárosainak – különösen Győr és Sopron – szuburbán zónái jelentős vándorlási nyereséget jeleztek (Függelék F5–6. ábra). A 2020-ban kezdődő Covid19-világjárvány pedig kiemelkedő vándorlási csúcsot idézett elő a Balaton és a Velencei-tó térségében. Az odaköltözők jelentős része a lezárások miatt igyekezett kellemesebb környezetbe kerülni.

Néhány térségben pedig az elvándorlás volt meghatározó – például Északkelet-Magyarország határ menti térségeiben, valamint a dunántúli vármegyéknek a székelyüktől távol található aprófalvas területein. Több nagyvárosi térség (Miskolci agglomeráció, a Salgótarjáni és Szekszárdi nagyvárosi településeggyüttes) vándorlási különbözet is jelentős elvándorlást mutatott.

A feltárt belföldi vándorlási folyamatok is hozzájárultak ahhoz, hogy 1990 és 2022 között a nagyvárosokban és térségeikben (a Balaton térsége nélkül is) tovább nőtt a népességkoncentráció. Az itt élő népesség országon belüli aránya az 1990. évi 54,62-ről 2022-re 57,19%-ra nőtt, melynek a nagy részét ugyanakkor a Budapesti agglomeráció adja, mivel a vidéki nagyvárosi térségek részesedése az 1990-es 28,44-ről 2022-re mindössze 28,75%-ra nőtt.

A területi fejlettség és a belföldi vándorlás összefüggése

A tanulmány egyik központi kérdése, hogy a települések fejlettsége összefügg-e a vándorlással, azaz a fejlett települések vándorlási célterületekként, az elmaradottak pedig kibocsátókként azonosíthatóak-e.

Kapcsolódó hosszú távú vizsgálatunk eredményei alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy a vándorlás és a települések fejlettsége közötti összefüggés időben

változást mutat, amely a szocializmus időszakában lényegesen meghatározóbb volt, mint az ezredfordulót követően (Pénzes et al. 2024). A kérdéskör azonban más megközelítésben és részletesebb időbeli bontásban is vizsgálatra érdemes.

A jövedelmi rangsornak megfelelően kialakított decilisek 1990 és 2022 közötti átlagértékei alapján kapott települési térkép hazánk ismert térszerkezeti jellemvonásait tükrözi vissza (Függelék F7. ábra). Az ábrán 1-es értékkel szereplő települések a vizsgált 33 éves időszakban stabilan a legfejlettebb decilisbe tartoztak (több mint 80 településsel, beleértve Budapestet és több vármegyeszékhelyet), míg a 10-es érték a folyamatosan legelmaradottabb csoportba tartozó településeket jelöli (mintegy 60 község sorolható ide).

Az adóköteles jövedelmek egy állandó lakosra jutó és a vándorlási egyenleg ezer lakosra jutó értékei közötti Pearson féle korrelációs együttható eredményei pozitív irányú kapcsolatot jeleztek, azonban több évben nem volt az eredmény szignifikáns, és a legmagasabb érték is alig haladta meg a +0,22-ot. Ezek az eredmények egyáltalán nem támasztják alá a vándorlási egyenleg és az egy főre jutó jövedelemmel kifejezett fejlettség közötti egyértelmű kapcsolatot.

A jövedelmi decilisek évente változó települési körének megfelelően kiszámítottuk az ezer lakosra jutó belföldi vándorlási egyenleget (Függelék F8. ábra).

A jövedelmi deciliseknek megfelelően számított vándorlási egyenlegek rendezetlennek tűnő futása alapján néhány összefüggés mégis megállapítható. A legelső, azaz 10. decilis településcsoportját néhány évtől eltekintve a legjelentősebb elvándorlás jellemezte. Az elmaradottabb településcsoportokat jelző görbék tendenciózan inkább egyre nagyobb mértékű elvándorlást mutattak, míg a fejlettebb (azaz magasabb jövedelmű) településcsoportok inkább vándorlási célterületként jelentek meg. A szuburbanizáció fő időszakában, jelen vizsgálat 1. szakaszában ez a trend felborult, és éppen a legmagasabb fejlettségű csoport vándorlási egyenlege esett vissza. Még Budapest nélkül is jelentős ez a változás, amely egyértelműen a szuburbanizáció következménye. A folyamat részben a magasabb társadalmi státusú és jövedelmű lakosság kiköltözése révén a nagyvárosok körüli kevésbé fejlett községek javuló gazdasági mutatóihoz járult hozzá (Pénzes 2013).

Szembevetendő az is, hogy a 2008–2009. évi gazdasági világválság idejére nyílt szét legnagyobb mértékben a településcsoportok közötti olló, amely a hátrányos ingatlanpiaci folyamatok kiéleződésével záródni kezdett, majd a 2010-es évek második felére ismét kinyílt. Utóbbiban megmutatkozik az otthonteremtési politika hatása, amely egyértelműen a legrosszabb helyzetű településekről való elvándorlás növekedésével járt, míg a kevésbé – vagy inkább közepesen – fejlett települések vándorlási célterületté válását segítette elő, részben a legfejlettebb településkör rovására.

Összegzés

A vizsgálat rámutatott, hogy a belföldi vándorlás rendszerváltás utáni trendjei alapján három, egymástól jelentősen eltérő szakasz azonosítható, amelyben átbillen Budapest, a városok és a községek vándorlási egyenlege. A főváros környéki és vidéki nagyvárosokat is érintő szuburbanizációval jellemezhető 1. szakasz során míg a nagyvárosok többsége vándorlási veszteséget könyvelt el, addig a térségük pedig jellemzően vándorlási nyereséget. Ugyanakkor néhány, ipari válsággal érintett nagyváros várostérségi szinten is elvándorlással szembesült (elsősorban Salgótarján és Miskolc). A 2. szakaszban területileg visszazorult a szuburbanizáció Budapest környékére, miközben a főváros ismét vándorlási célterületté vált. Emellett az északnyugat-dunántúli nagyvárosok pozíciója kedvezőbb maradt. A 3. szakaszban ismét lendületet vett a szuburbanizáció, amelynek hajtóereje részben az állami család- és otthonteremtési politika, illetve sajátos kilengéseket idézett elő a 2020-ban kezdődő Covid19-világjárvány (amelynek például a Balaton térségében volt jelentős vándorlási kiugrása).

A legutóbbi várostérségi lehatároláson alapuló vizsgálat rámutatott arra, hogy a rendszerváltás óta szerény mértékben növekedett az egyébként is jelentős várostérségekben megfigyelhető népességkoncentráció, amelynek túlnyomó részét a Budapesti agglomeráció adja.

Jelen tanulmány egyik következtetése az, hogy kimutatható ugyan a települések fejlettsége és a vándorlási egyenleg közötti összefüggés, azonban ez a kapcsolat – változó időbeli jellemzői miatt – nem tekinthető egyértelműnek. A korrelációs együtthatók gyakorlatilag nem jeleztek érdemi statisztikai korrelációt az egy lakosra jutó adóköteles jövedelem és az ezer lakosra jutó vándorlási egyenleg között.

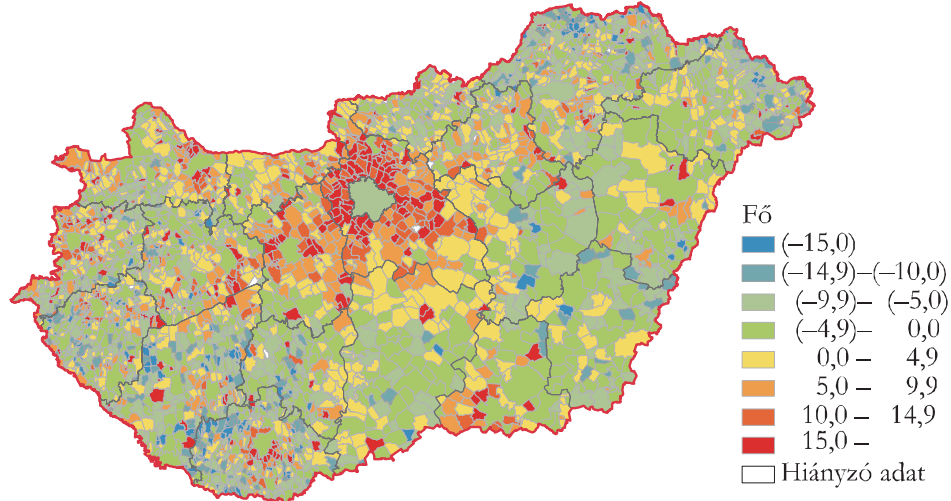
A számítások rávilágítottak arra, hogy a jövedelmi decilisekbe rendezett településcsoportok esetében van némi összefüggés, amely elsősorban a legelmaradottabb települések körében jelezte az elvándorlás túlnyomó többségét. Különösen a 2008–2009. évi gazdasági világválság idejére nyílt ki az olló a vándorlási egyenleg tekintetében, míg az ezt megelőző, valamint részben az ezt követő szuburbanizációs időszakban a különbségek szűkültek, de utóbbi esetében a legelmaradottabb településcsoportot növekvő mértékű elvándorlás sújtotta. A fejlettebb településcsoportokat vándorlási nyereség jellemezte, de jelentős ingadozással.

Mindezek tükrében felmerülhet az a kérdés, hogy figyelembe vehető-e a vándorlási egyenleg a fejlettséget tükröző indikátorként? Ennek megválaszolása túlmutat jelen tanulmány keretein, mivel további megválaszolandó kérdésként jelentkezik az, hogy a vándorlási nyereség hozzájárul-e a települések fejlődéséhez. A szuburbanizáció esetében vannak egyértelműen nyertes területek, átlag felett javuló társadalmi-gazdasági mutatókkal, ugyanakkor – a szegény népesség vándorlását is figyelembe véve – ez nem vonatkozik minden pozitív vándorlási egyenleggel rendelkező településre. A kérdéskör ezért további vizsgálatokat igényel.

Függelék

F1. ábra

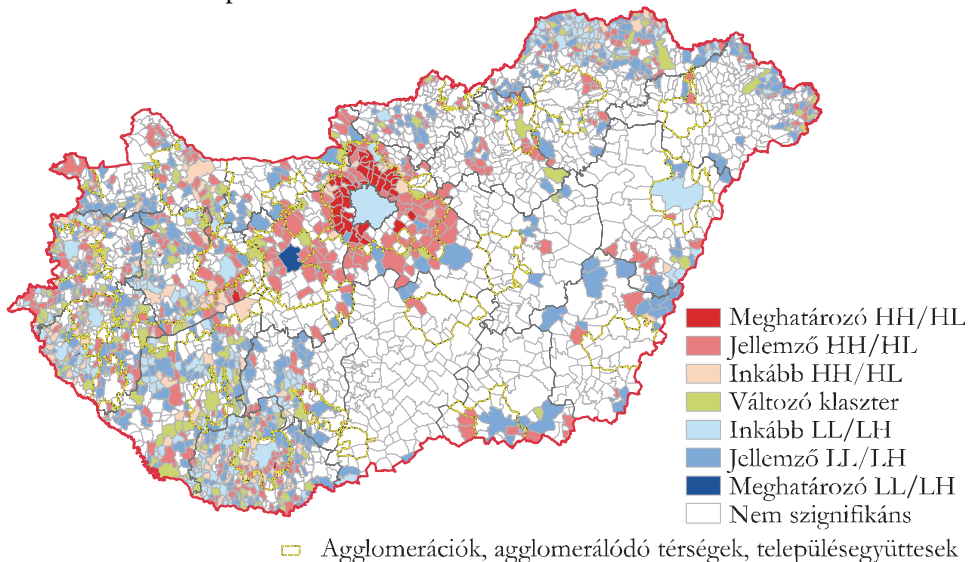
A belső vándorlási egyenleg ezer lakosra jutó értékének éves átlaga, 1994–2006
 Yearly average of internal migration balance per 1000 inhabitants of settlement between 1994 and 2006

Forrás: [1] és [2] adatai alapján saját szerkesztés.

F2. ábra

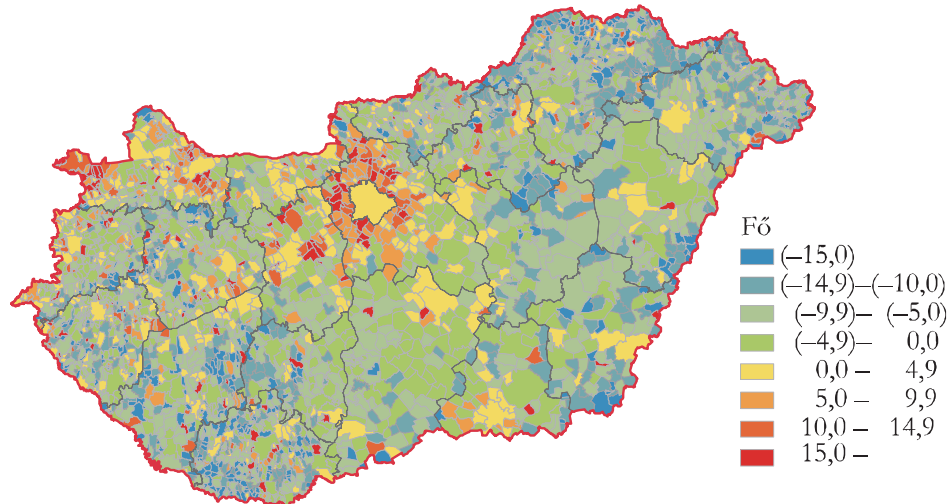
Az ezer lakosra jutó belső vándorlási egyenleg értékéből számított LISA klaszterek alapján képzett településcsoportok, 1994–2006
 Groups of settlements by the LISA clusters calculated from the migration balance per 1000 inhabitants between 1994 and 2006

Forrás: [1] és [2] adatai alapján saját szerkesztés.

F3. ábra

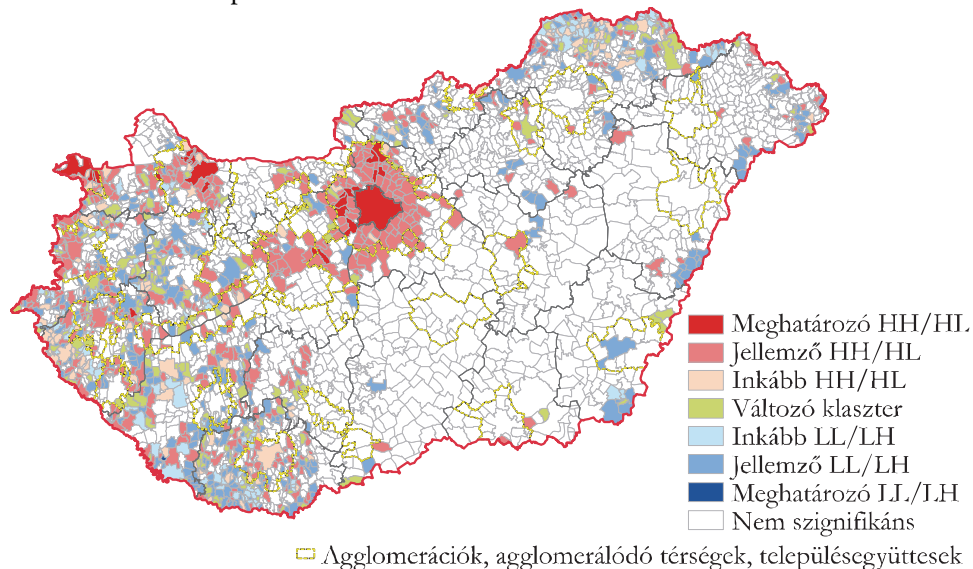
A belföldi vándorlási egyenleg ezer lakosra jutó értékének éves átlaga, 2007–2015
 Yearly average of internal migration balance per 1000 inhabitants of settlement between 2007 and 2015

Forrás: [1] és [2] adatai alapján saját szerkesztés.

F4. ábra

Az ezer lakosra jutó belföldi vándorlási egyenleg értékéből számított LISA klaszterek alapján képzett településcsoportok, 2007–2015
 Groups of settlements by the LISA clusters calculated from the migration balance per 1000 inhabitants between 2007 and 2015

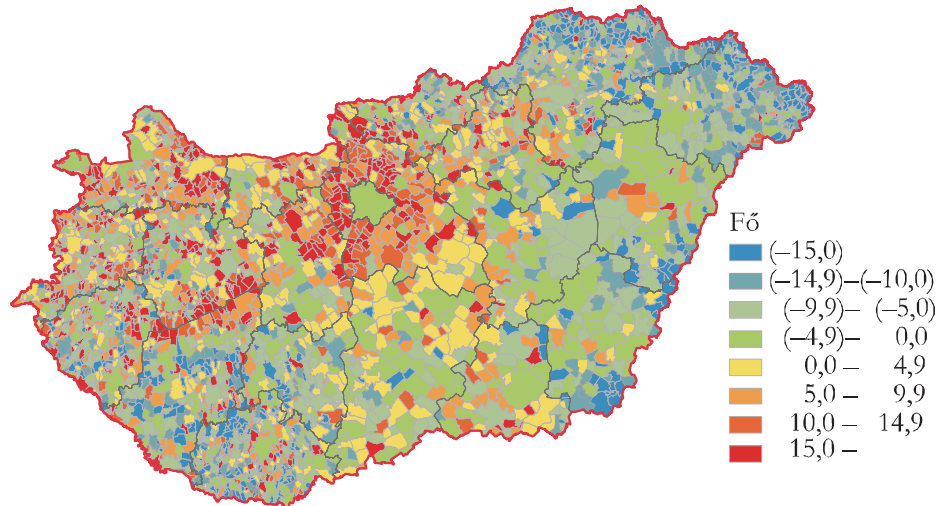

Forrás: [1] és [2] adatai alapján saját szerkesztés.

F5. ábra

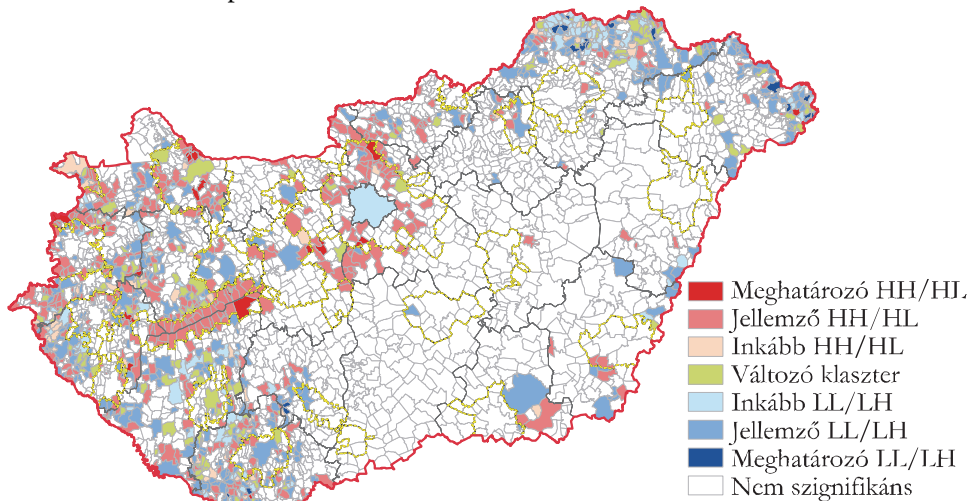
A belső vándorlási egyenleg ezer lakosra jutó értékének éves átlaga, 2016–2022
Yearly average of internal migration balance per 1000 inhabitants of settlement
between 2016 and 2022

Forrás: [1] és [2] adatai alapján saját szerkesztés.

F6. ábra

**Az ezer lakosra jutó belső vándorlási egyenleg értékéből számított
LISA klaszterek alapján képzett településcsoportok, 2016–2022**
Groups of settlements by the LISA clusters calculated from the migration balance
per 1000 inhabitants between 2016 and 2022

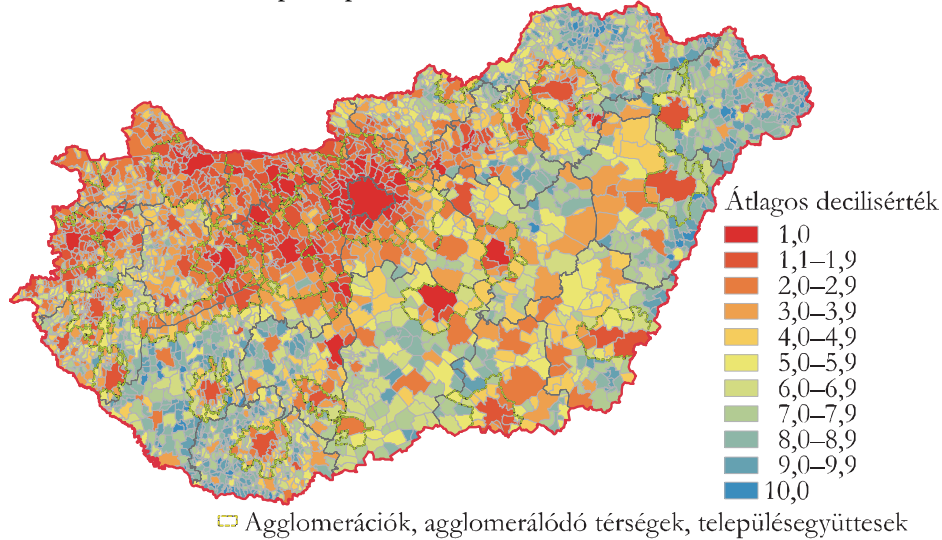
Agglomerációk, agglomerálódó térségek, településgyűttesek

Forrás: [1] és [2] adatai alapján saját szerkesztés.

F7. ábra

A települések átlagos decilisértéke az egy főre jutó jövedelmi rangsor alapján, 1990–2022

Average decile of settlements on the basis of the taxable income per capita between 1990 and 2022

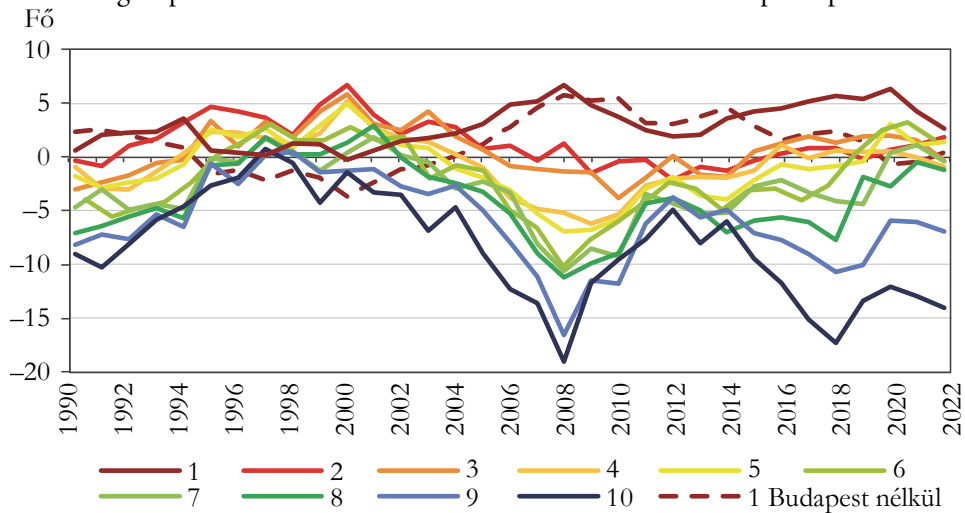
Forrás: [1–2] adatai, illetve Tóth (2024) alapján saját szerkesztés.

F8. ábra

Az ezer lakosra jutó belső vándorlási egyenleg értékének alakulása a települések egy főre jutó jövedelme alapján képezett decilisek esetében

Internal migration balance per 1000 inhabitants

in the groups of settlements based on the deciles of the income per capita value

Forrás: [1–3] adatai alapján saját szerkesztés.

F1. táblázat

Az ezer lakosra jutó vándorlási egyenleg a nagyvárosi térségekben
Internal migration per 1000 inhabitants in the urban agglomeration
between 1990 and 2022

(fő)

Agglomerációs besorolás (2024)	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Baja	8	5,24	4,89	4,08	1,05	-4,03	-3,15	-8,13	-3,84	-1,56
Balaton	3,27	5,95	2,43	2,38	8,46	5,86	0,66	4,22	2,36	4,86
Békéscsaba	-0,52	2,75	3,01	2,7	4,87	0,02	1,15	-1,21	0,4	-2,32
Budapest	5,46	4,28	3,57	2,88	1,74	0,48	0,92	0,14	1	0,43
Debrecen	5,19	5,96	3,12	2,37	7,98	-0,06	-4,28	-3,74	-2,8	-0,59
Dunaújváros	1,27	0,19	-2,61	-2,87	2,07	1,27	-3,12	5,21	-3,54	-8,46
Eger	8,88	7,14	3,46	6,97	6,37	-4,06	-0,62	-2,59	-1,14	-1,19
Esztergom	-0,67	0,73	5,14	8,79	8,26	1,62	-0,4	0,93	3,23	6,13
Győr	-0,16	0,97	0,75	2,4	2,19	4,8	2,86	2,31	3,89	4,9
Kaposvár	-0,98	-1,06	-0,46	-1,65	2,15	0,02	-0,25	-3,34	-2,74	-1,32
Kecskemét	6,52	5,41	4,57	2,47	7,17	5,59	1,23	3,16	3,53	2,43
Miskolc	-5,39	-4,02	-2,02	-1,52	-0,11	-3,25	-3,5	-4,6	-4,58	-1,24
Nagykanizsa	-3,33	-4,17	-2,87	-3,45	-4,84	-2,87	-1,18	1,43	-0,03	-4,47
Nyíregyháza	-0,51	-0,59	0,65	0,23	1,73	2,33	1,68	-1,76	-0,43	-1,02
Pécs	1,78	5,87	8,07	5,88	3,35	-0,11	-1,87	-2,41	-0,29	0,78
Salgótarján	-3,48	-4,69	-3,27	-2,71	-2,11	-2,66	-2,96	-3,57	-5,37	-1,01
Sopron	4,88	9,81	10,16	7,57	11,23	9,4	4,48	2,62	2,55	1,65
Szeged	7,19	7,78	5,87	5,1	0,35	-2,44	-0,43	-0,52	0,35	-0,1
Székesfehérvár	1,32	0,11	1,38	1,46	0,62	0,77	1,29	2,02	2,08	3,71
Szekszárd	-1,21	2,87	0,46	1,26	0,97	-1,88	-0,65	-0,69	1,97	-2,91
Szolnok	1,95	4,78	3,96	5,44	1,83	2,06	2,81	-4,3	-1,81	-5,56
Szombathely	2,07	0,4	1,75	1,42	3,72	-0,03	-2,09	0,61	2,08	-0,45
Tatabánya	-2,87	1,55	-1,13	-0,29	-1,77	-3,78	0,24	2,36	4,5	1,57
Veszprém	1,53	1,46	4,7	6,41	6,56	-1,32	-2,92	-4,47	-2,72	-4,91
Zalaegerszeg	-0,26	1,07	1,52	2,92	2,52	4,12	1,57	-2,28	-0,01	-2,29
Várostérségek	1,86	1,85	1,63	1,45	1,39	0,29	0,09	-0,22	0,21	0,07

(A táblázat folytatása a következő oldalon.)

(Folytatás.)

Agglomerációs besorolás (2024)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Baja	-1,3	0,09	-0,37	-0,56	-0,88	-0,65	1,05	0,94	3,97	1,62
Balaton	4,84	5,1	5,09	5,05	3,73	5,99	0,46	1	3,21	1,49
Békéscsaba	-1,02	-1,38	-6,09	-2,79	-0,74	-0,56	-0,37	-2,56	-0,57	-1,6
Budapest	-1,36	-0,2	1,46	2,5	2,86	3,15	5,37	8,77	8,66	8,75
Debrecen	-1,53	-0,22	0,09	-2,37	-0,24	-0,26	0,61	4,98	2,58	1,17
Dunaújváros	-2,93	-0,72	-1,77	-4,05	-5,53	-2,28	-4,82	-7,63	-2,76	-2,29
Eger	-2,57	-1,33	-4,23	2,96	2,3	3,51	4,96	-3,54	5,77	3,12
Esztergom	0,97	2,9	11,79	9,25	8,91	8,94	3,83	7,63	9,21	3,18
Győr	1,86	2,1	4,98	1,07	3,28	4,54	2,61	5,54	8,24	3,94
Kaposvár	1,89	3,57	2,42	2,62	1,04	-1,67	2,14	-0,61	2,04	6,19
Kecskemét	1,93	1,07	3,81	2,45	3,04	4,68	6,76	3,41	7,38	4,53
Miskolc	-3,99	-7,29	-5,38	-5,34	-5,02	-3,12	-4,92	-5,85	-3,79	-4,02
Nagykanizsa	-3,07	-0,82	-5,69	-3,81	-0,18	-1,94	-1,26	-2	-4,17	-4,1
Nyíregyháza	-0,13	-0,5	-1,31	-1,87	-2,96	-1,51	1,3	4,66	2,73	1,18
Pécs	-1,28	-1,22	2,72	0,35	0,93	3,89	4,08	4,01	3,92	2,33
Salgótarján	-0,96	-2,24	-6,95	-8,44	-5,5	-3,1	-6,5	-9,46	-5,51	-8,51
Sopron	4,67	10,36	8,92	6,54	6,19	6,54	6,52	10,21	16,66	14,98
Szeged	-4,82	-3,53	-0,59	1,6	1,55	0,85	5,67	8,1	6,11	3,84
Székesfehérvár	3,7	1,2	-1,72	0,06	2,28	1,58	4,27	4,56	2,32	2,42
Szekszárd	-2,07	1,12	-6,46	-5,35	-6,89	-3,53	-3,38	-3,36	-6,36	-2,67
Szolnok	-5,04	-0,77	0,59	-1,04	-0,62	-2,3	-2,98	-3,34	-0,44	-1,71
Szombathely	-1,73	1,89	-0,66	1,67	1,12	1,77	1,55	0,88	4,3	1,14
Tatabánya	-0,71	-1,86	-0,96	0,75	1,27	0,38	2,16	0,81	2,02	0,2
Veszprém	-7,17	-1,37	4,76	-0,45	-1,45	0,63	5,04	1,54	8,13	3,19
Zalaegerszeg	-1,84	1,21	2,87	4,6	2,44	0,65	1,63	-1,72	1,93	0,37
Várostercsék	-0,64	-0,15	0,39	0,57	0,81	1,1	1,83	2,74	3,19	2,76

(A táblázat folytatása a következő oldalon.)

(Folytatás.)

Agglomerációs besorolás (2024)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Baja	0,45	-0,24	-2,09	2,25	-3,26	-0,82	-1,88	-4,19	-2,83	-4,04	-1,53	-7,27	-4,8
Balaton	2,29	4,86	4,48	1,93	1,34	2,33	7,99	7,67	8,42	8,74	39,64	6,14	3,54
Békéscsaba	-2,37	-2,7	-4,4	-2,56	-0,98	-1,47	-1,81	-2,94	-3,58	-3,36	-3,52	-1,42	-1,5
Budapest	8,66	5,43	5,15	5,67	6,43	4,53	3,61	4,11	4,38	3,15	-1,08	1,29	1,93
Debrecen	0,94	-3,23	-4,8	-1,9	-2,42	-2,14	-2,52	-1,97	-3,16	-2,49	-1,29	-3,08	-4,13
Dunaújváros	0,68	4,08	-1,4	-3,24	-1,32	-1,03	-4,7	0,39	-0,25	-2,35	-4,67	-4,44	-2,89
Eger	-0,84	-3,03	-3,22	-0,79	3,72	4,66	-1,05	0,46	-1,33	-6,49	0,23	-5,05	1,52
Esztergom	1,18	-9,67	-0,69	-0,69	-7,51	4,2	5,2	0,23	4,67	2,64	1,29	1,99	0,06
Győr	3,32	4,52	5,39	6,46	6,93	6,65	6,43	8,71	13,19	12,04	7,97	8,8	6,73
Kaposvár	0,96	-3,36	-6,35	-2,12	-10,1	-2,84	-2,89	-1,66	-2,34	-6,33	-3,87	-3,16	-2,06
Kecskemét	5,03	4,51	4,79	1,2	0,88	0,31	-0,19	0,91	-1,63	-1,2	1,38	-0,53	-0,28
Miskolc	-4,34	-3,89	-5,64	-4,29	-4,16	-2,65	-0,22	-3,49	-3,35	-5,1	-3,88	-5,65	-4,32
Nagykanizsa	-1,95	-3,91	-5,21	-4,14	-2,75	-3,33	-0,73	-2,84	-0,99	-5,09	-4,15	-4,56	-2,22
Nyíregyháza	-1,23	-2,35	-1,9	-1,77	-2,47	-2,97	-0,38	-3,18	-2,06	-1,92	-0,03	-2,25	-1,2
Pécs	1,03	-2,89	-6,65	-2,12	0,5	-0,54	-0,32	-0,52	-0,77	-2,03	-0,5	-2,43	-3,12
Salgótarján	-6,68	-6,45	-4,01	-9,36	-5,78	-7,48	-4,96	-4,1	-5,93	-8,76	-5,93	-7,51	-7,46
Sopron	17,42	13,12	16,11	15,85	10,38	7,85	8,78	5,86	8,13	7,99	7,15	-2,76	3,11
Szeged	3,13	1,73	0,31	2,21	2,61	1,34	-0,78	-0,9	-0,53	-2,18	-0,39	-5,67	-5,29
Székesfehérvár	0,74	-0,25	0,24	0,21	-0,46	0,65	0,31	0,98	0,59	0,73	1,93	2,33	2,74
Szekszárd	-3,69	-6,85	-3,2	-0,73	-3,19	-2,23	-4,29	-4,99	-4,77	-1,34	-6,82	-5,05	-4,35
Szolnok	-1,89	0,22	-1,16	2,07	0,21	-0,18	-0,33	0,62	0,32	-3,09	-0,56	-2,14	-0,65
Szombathely	1,44	0,56	0,68	2,45	5,9	5,13	4,01	2,08	4,34	4,22	4,1	2,03	4,04
Tatabánya	2,7	3,01	1,36	0,62	1,23	1,54	0,94	1,11	2,05	1,16	-0,76	-2,18	-0,09
Veszprém	3,82	-2,6	1,03	-0,57	1,37	-1,08	-1,21	-1,76	-1,31	-2,1	-2,04	-5,03	-3,59
Zalaegerszeg	3,41	0,77	0,03	-2,65	-1,79	-2,36	-3,19	-3,33	-4,58	-1,23	-2,66	-0,67	3,21
Várostérségek	2,66	1,38	1,14	1,57	1,81	1,35	1,14	1,21	1,41	0,83	0,29	-0,01	0,34

Forrás: [1] és [2] adatai, valamint Tóth (2024) alapján saját számítás.

Köszönetnyilvánítás

Pénzes János kutatásait a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíja támogatta.

IRODALOM

- BAJMÓCY, P. (2014): A szuburbanizáció két évtizede Magyarországon *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek* 11 (2): 6–17.
- BAJMÓCY, P.–GYÖRKI, A. (2012): A szuburbanizáció virágkora és hanyatlása Magyarországon *Településföldrajzi tanulmányok* 1 (2): 1–12.

- BAJMÓCY, P.–JAKUS, I. (2023): A szuburbanizáció szakaszai, és azok térbelisége Magyarországon *Településföldrajzi tanulmányok* 12 (1–2): 29–45.
- BÁLINT, L.–OBÁDOVICS, CS. (2019): Belföldi vándorlás. In: MONOSTORI, J.–ŐRI, P.–SPÉDER, ZS. (szerk.): *Demográfiai portré 2018. Jelentés a magyar népesség helyzetéről* pp. 217–236., KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest.
- BALIZS, D.–BAJMÓCY, P. (2019): Cross-border suburbanisation around Bratislava: changing social, ethnic and architectural character of the “Hungarian suburb” of the Slovak capital *Geografický časopis (Geographical Journal)* 71 (1): 73–98.
<https://doi.org/10.31577/geogrcas.2019.71.1.05>
- BELUSZKY, P. (1999): *Magyarország településföldrajza – Általános rész* Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- BELUSZKY, P.–TIMÁR, J. (1992): The changing political system and urban restructuring in Hungary *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 83 (5): 380–389.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9663.1992.tb00618.x>
- BRUNN, S. D.–MATLOVIČOVÁ, K.–MUŠINKA, A.–MATLOVIČ, R. (2018): Policy implications of the vagaries in population estimates on the accuracy of sociographical mapping of contemporary Slovak Roma communities *GeoJournal* 83: 853–869.
<https://doi.org/10.1007/s10708-017-9804-9>
- DÖVÉNYI, Z. (2007): A belföldi vándormozgalom strukturális és területi sajátosságai Magyarországon *Demográfia* 50 (4): 335–359.
- DÖVÉNYI Z. (2009): A belső vándormozgalom Magyarországon: folyamatok és struktúrák *Statisztikai Szemle* 87 (7–8): 748–762.
- DÖVÉNYI, Z.–KOVÁCS, Z.–KINCSES, Á.–BÁLINT, L.–EGEDY, T. (2021): Vándorlás. In: KOCSIS, K. (főszerk.): *Magyarország Nemzeti Atlasza – Társadalom* pp. 44–57., CSFK Földrajztudományi Intézet, Budapest.
- EGRI, Z. (2017): Magyarország városai közötti egészséggyenlőtlenségek *Területi Statisztika* 57 (5): 537–575. <https://doi.org/10.15196/TS570504>
- EGRI, Z. (2023): Mobilitás és perzisztencia a hazai települési szintű jövedelemgyenlőtlenségi folyamatokban, 2012–2019 *Területi Statisztika* 63 (1): 3–37.
<https://doi.org/10.15196/TS640203>
- EGRI, Z. (2024): Bezáródás a perifériára – A hazai társadalmi-gazdasági elmaradottság tartós térbeli fennmaradása, 1960–2020 *Területi Statisztika* 64 (2): 177–211.
<https://doi.org/10.15196/TS630101>
- EKÉNÉ ZAMÁRDI, I. (2005): A bihari kistelepülések társadalmi degradációjának veszélyei a migráció tükrében. In: CSAPÓ, T.–KOCSIS, ZS.–LENNER, T. (szerk.): *A településföldrajz helyzete és főbb kutatási irányai az ezredforduló után* pp. 90–100., Berzsenyi Dániel Főiskola, Szombathely.
- EKÉNÉ ZAMÁRDI, I.–DÖVÉNYI, Z. (2010): Migráció és mobilitás. In: TÓTH, J. (szerk.): *Világföldrajz* pp. 376–405., Akadémia Kiadó, Budapest.
- ENYEDI, GY. (2011): A városnövekedés szakaszai – újragondolva *Tér és Társadalom* 25 (1): 5–19.
<https://doi.org/10.17649/TET.25.1.1770>
- ERDŐSI, F. (1985): Az ingázás területi-vonzáskörzeti szerkezete Magyarországon *Demográfia* 28 (4): 489–498.

- HAJDÚ, Z.–T. MÉREY, K. (1985): A vonzáskörzet-kutatás történeti földrajzi kérdései. In: FARAGÓ, L.–HRUBI, L. (szerk.): *A vonzáskörzetek gazdasági és közigazgatási kérdései* pp. 65–76., MTA RKK DTI Közlemények 32. MTA RKK DTI, Pécs.
- HARDI, T.–REPASKÁ, G.–VESELOVSKÝ, J.–VILINOVÁ, K. (2020): Environmental consequences of the urban sprawl in the suburban zone of Nitra: an analysis based on landcover data *Geographica Pannonica* 24 (3): 205–220.
<https://doi.org/10.5937/gp24-25543>
- HAVRYLIUK, O.–GNATIUK, O.–MEZENTSEV, K. (2021): Suburbanization, but centralization? Migration patterns in the post-Soviet functional urban region – evidence from Kyiv *Folia Geographica* 63 (1): 64–84.
- HIRT, S. (2007): Suburbanizing Sofia: characteristics of post-socialist peri-urban change *Urban geography* 28 (8): 755–780. <https://doi.org/10.2747/0272-3638.28.8.755>
- ILLÉS, S. (2000): *Belföldi vándormozgalom a XX. század utolsó évtizedeiben* Központi Statisztikai Hivatal, Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest.
- JÓVÉR, V. (2023): A new way to understand urban-rural relations: habitus studies of rural places *Hungarian Geographical Bulletin* 72 (1): 75–85.
<https://doi.org/10.15201/hungeobull.72.1.5>
- KISS, J. P. (2007): *A területi jövedelemegyenlőtlenségek strukturális tényezői Magyarországon* Doktori disszertáció Szegedi Tudományegyetem, Földtudományok Doktori Iskola, Szeged–Budapest.
- KOVÁCS, Cs. (1993): A települési és térségi jövedelemegyenlőtlenségek az adóköteles jövedelmek és nyugdíjak alapján. In: ENYEDI, Gy. (szerk.): *Társadalmi-területi egyenlőtlenségek Magyarországon* pp. 359–383., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- KOVÁCS, Z. (2010): A szocialista és poszt-szocialista urbanizáció értelmezése. In: BARTA, Gy.–BELUSZKY, P.–FÖLDI, Zs.–KOVÁCS, K. (szerk.): *A területi kutatások csomópontjai* pp. 141–157., MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs.
- KOVÁCS, Z.–FARKAS, J. Z.–EGEDY, T.–KONDOR, A. C.–SZABÓ, B.–LENNERT, J.–BAKA, D.–KOHÁN, B. (2019): Urban sprawl and land conversion in post-socialist cities: the case of metropolitan Budapest *Cities* 92: 71–81.
<https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.03.018>
- KOVÁCS, Z.–FARKAS, J. Z.–SZIGETI, C.–HARANGOZÓ, G. (2022): Assessing the sustainability of urbanization at the sub-national level: the ecological footprint and biocapacity accounts of the Budapest metropolitan region, Hungary *Sustainable Cities and Society* 84: 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2022.104022>
- KRISTÓF, A. (2018): The impact of suburbanization on social differentiation in Hungary: a case study of the Miskolc agglomeration *Geographica Pannonica* 22 (3): 176–188.
<https://doi.org/10.5937/gp22-17081>
- LADÁNYI, J.–SZELÉNYI, I. (1997): Szuburbanizáció és gettósodás *Kritika* 35 (7): 4–12.
- LENNERT, J. (2017): A visegrádi országok vidéki tereinek rendszerváltás utáni vándorlási folyamatai *Területi Statisztika* 57 (3): 272–293. <https://doi.org/10.15196/TS570302>
- LENNERT, J. (2019): A magyar vidék demográfiai jövőképe 2051-ig, különös tekintettel a klímaváltozás szerepére a belső vándormozgalom alakításában *Területi Statisztika* 59 (5): 498–525. <https://doi.org/10.15196/TS590503>

- MALESZYK, P. (2021): Outflow of talents or exodus? Evidence of youth emigration from one of the EU's peripheral regions in Poland *Region* 8 (1): 33–51.
<https://doi.org/10.18335/region.v8i1.283>
- MOLNÁR, E.–PÉNZES, J. (2008): A migráció szerepe Magyarország II. világháború utáni népesedésében *Debreceni Disputa* 5 (1): 47–54.
- NADLER, R.–LANG, T.–GLORIUS, B.–KOVÁCS, Z. (2016): Conclusions: current and future perspectives on return migration and regional development in Europe. In: GLORIUS, B.–NADLER, R.–LANG, T.–KOVÁCS, Z. (eds.): *Return migration and regional development in Europe: mobility against the stream* pp. 359–375., Palgrave Macmillan UK, London.
- NAGY, A. (2011): A kedvezményezett térségek besorolásának alakulása, a lehatárolások módszertanának sajátosságai *Területi Statisztika*, 51 (2): 148–160.
- NAGY, G. (2023): A vidéki nagyvárosok körüli szuburbanizáció vizsgálata a lakáspiaci indikátorok változásán keresztül, 2000–2021 *Területi Statisztika* 63 (3): 177–211.
<https://doi.org/10.15196/TS630101>
- NEMES NAGY J. (1998): Vesztesek – nyertesek – stagnálók (a társadalmi-gazdasági változások regionális dimenziói) *Társadalmi Szemle* 53 (8–9): 5–18.
- NEMES NAGY, J.–NÉMETH, N. (2005): Az átmeneti és az új térszerkezet tagoló tényezői. In: FAZEKAS, K. (szerk.): *Munkapiac és regionalitás Magyarországon* pp. 75–137., MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest.
- PÉNZES, J. (2013): A foglalkoztatottság, az ingázás és a jövedelmi szint összefüggései Északkelet- és Északnyugat-Magyarországon *Területi Statisztika* 53 (3): 202–224.
- PÉNZES, J. (2015): A kedvezményezett térségek lehatárolásának aktuális kérdései *Területi Statisztika* 55 (3): 206–232.
- PÉNZES, J. (2020): The impact of the Trianon Peace Treaty on the border zones – an attempt to analyse the historic territorial development pattern and its changes in Hungary *Regional Statistics* 10 (1): 60–81. <https://doi.org/10.15196/RS100102>
- PÉNZES, J.–HEGEDŰS, L. D.–MAKHANOV, K.–TŰRI, Z. (2023): Changes in the patterns of population distribution and built-up areas of the rural–urban fringe in post-socialist context – a Central European case study *LAND* 12 (1682): 1–20.
<https://doi.org/10.3390/land12091682>
- PÉNZES, J.–PÁSZTOR, I. Z.–TÁTRAI, P. (2015): Demographic processes of developmentally peripheral areas in Hungary *Stanovništvo* 53 (2): 87–111.
<https://doi.org/10.2298/STNV1502087P>
- PÉNZES, J.–SZILÁGYI, ZS.–KISS, J. P. (2024): Az életminőség és a vándormozgalom hosszú távú területi összefüggéseinek vizsgálata Magyarországon a dualizmus korától napjainkig (1910–2022) (megjelenés alatt).
- STANILOV, K.–SÝKORA, L. (2014) (eds.): *Confronting suburbanization: urban decentralization in postsocialist Central and Eastern Europe* John Wiley & Sons, New York, NY, USA.
- SZILÁGYI, ZS. (2018): Vándormozgalom a trianoni Alföld területén a 20. század első harmadában *Századok* 152 (1): 85–126.
- TIMÁR, J.–VÁRADI, M. M. (2001): The uneven development of suburbanisation during transformation in Hungary *European Urban and Regional Studies* 8 (4): 349–360.
<https://doi.org/10.1177/096977640100800407>

- TÓTH, G. (2003): Területi autokorrelációs vizsgálat a Local Moran I módszerével *Tér és Társadalom* 27 (4): 39–49. <https://doi.org/10.17649/TET.17.4.914>
- TÓTH, G. (2024): Agglomerációk, településegüttesek és vonzaskörzetek Magyarországon, 2024 *Területi Statisztika* 64 (3): 356–379. <https://doi.org/10.15196/TS640304>
- TÓTH, G.–NAGY, Z. (2013): Eltérő vagy azonos fejlődési pályák? A hazai nagyvárosok és térségek összehasonlító vizsgálata *Területi Statisztika* 53 (6): 593–612.
- TRÓCSÁNYI, A.–KARSAI, V.–PIRISI, G. (2024): Formal urbanisation in East-Central Europe *Hungarian Geographical Bulletin* 73 (1): 49–72. <https://doi.org/10.15201/hungeobull.73.1.4>
- VASÁRUS, G. L. (2022): Városhatáron belüli szuburbanizáció Magyarországon – egy paradoxon feltárása *Területi Statisztika* 62 (4): 379–404. <https://doi.org/10.15196/TS620401>
- VIDA, GY. (2022): A regionális megvalósult versenyképesség néhány szempontjának területi jellemzői Magyarországon 2010 és 2019 között *Területi Statisztika* 62 (5): 538–569. <https://doi.org/10.15196/TS620503>
- WILLIAMS, A. M. (2009): International migration, uneven regional development and polarization *European Urban and Regional Studies* 16 (3): 309–322. <https://doi.org/10.1177/0969776409104695>

HONLAPOK

- [1] KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL [KSH]: <https://www.ksh.hu> (letöltve: 2024. május 31.)
- [2] ORSZÁGOS TERÜLETFEJLESZTÉSI ÉS TERÜLETRENDEZÉSI INFORMÁCIÓS RENDSZER: <https://www.teir.hu/> (letöltve: 2024. május 31.)